

Списание за наука

„Ново знание“

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Академично издателство „Талант“

*Висше училище по агробизнес и развитие на
регионите - Пловдив*

New Knowledge

Journal of Science

ISSN 2367-4598 (Online)

ISSN 1314-5703 (Print)

Academic Publishing House „Talent“

*University of Agribusiness and Rural Development
Bulgaria*

<http://science.uard.bg>

STUDY OF THE DYNAMICS OF ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE TERRITORY OF LAG “TUTRAKAN - SLIVO POLE” FOR THE PERIOD 2018 - 2021 OF THE IMPLEMENTATION OF THE COMMUNITY-LED LOCAL DEVELOPMENT STRATEGY

Valentina Marinova

University of agribusiness and rural development, Plovdiv, Bulgaria

Abstract: Rural areas in Bulgaria are characterized by economic, social and cultural backwardness, an aging population, a low standard of living, deteriorating infrastructure and the resulting negatives. This is the result of objective processes, but also of the neglect and underestimation of the consequences of this unfavorable development. At the same time, these areas have significant natural, human, economic and cultural potential, the development and full use of which is a must.

Rural development policy is part of the EU's Common Agricultural Policy (CAP), which has become increasingly important over the years. It promotes sustainable development in Europe's rural areas and aims to address economic, social and environmental problems in different areas. More than half of the EU's population lives in rural areas, which cover 90% of the EU's territory. One of the CAP's tools for positive impact on rural development is the Community-led local development approach. This is an innovative approach that has been applied in Bulgaria over the last decade through Local Action Groups (LAGs).

The implementation of SWOMR - Strategy for community-led local development of “LAG Tutrakan Slivo Pole” for the period undoubtedly has contributed to the dynamics of local economic development in the municipalities of Tutrakan and Slivo Pole. The survey will allow the LAG “LAG Tutrakan Slivo Pole” to get real results for the dynamics of economic development, the balanced implementation of SWOM on the territory and others.

During the last 4 years of the implementation of the SWOM, Tutrakan Slivo Pole LAG has been working through various forms and methods with its stakeholders by sectors and with the local community. In order to continue maintaining high engagement and activity on the territory, it is necessary to measure the effect of the activities of the Tutrakan Slivo Pole LAG with the

groups, with the representatives of the local community, with the population as a whole. As well as to make recommendations for maintaining and increasing this activity, which will be key for upgrading the territory with the next Strategy.

Keywords: Community-led Local Development Strategy (CSDP), Local Action Groups (LAGs), beneficiaries, stakeholders, promotion of activities.

ПРОУЧВАНЕ НА ДИНАМИКАТА НА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА ТЕРИТОРИЯТА НА МИГ “ТУТРАКАН СЛИВО ПОЛЕ” ЗА ПЕРИОДА 2018 - 2021 Г. НА ИЗПЪЛНЕНИЕ НА СТРАТЕГИЯ ЗА ВОДЕНО ОТ ОБЩНОСТИТЕ МЕСТНО РАЗВИТИЕ /СВОМР/

Валентина Маринова

Висше училище по агробизнес и развитие на регионите - Пловдив

Резюме: Селските райони в България се характеризират с изостаналост в икономически, социален и културен аспект, застаряващо население, нисък жизнен стандарт на живот, влошена инфраструктура и произтичащите от това негативи. Това е резултат от обективно протекли процеси, но също така и от пренебрежението и подценяването на последиците от това неблагоприятно развитие. В същото време тези райони разполагат със значителен природен, човешки, икономически и културен потенциал, чието развитие и пълноценно използване е задължително.

Политиката за развитие на селските райони е част от Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС с нарастващо значение през годините. Тя поощрява устойчивото развитие в селските райони на Европа и е насочена към решаване на икономически, социални и екологични проблеми в различните територии. Повече от половината от населението на ЕС живее в селски райони, които обхващат 90% от територията на ЕС. Един от инструментите на ОСП за позитивно въздействие върху развитието на селските райони е подхода Водено от общностите местно развитие. Това е новаторски подход, който се прилага в България през последното десетилетие, чрез Местните инициативни групи (МИГ).

Прилагането на СВОМР - Стратегия за водено от общностите местно развитие на МИГ Тутракан Сливо поле „за периода несъмнено има принос в динамиката на местното икономическо развитие на територията на общините Тутракан и Сливо поле. Обследването ще позволи на МИГ Тутракан Сливо поле да получи реални резултати за динамиката на икономическото развитие, балансираното прилагане на СВОМР на територията и др.

През последните 3 години от прилагане на СВОМР, МИГ Тутракан Сливо поле работи чрез различни форми и методи със своите заинтересовани страни по сектори и с местната общност. За да продължи поддържането на висока ангажираност и активност на територията е необходимо да бъде измерен ефекта от дейността на” МИГ Тутракан Сливо поле „с групите, с представителите на местната общност, с населението като цяло. Както и да се изготвят препоръки за задържане и повишаване на тази активност, която ще бъде ключова за надграждане на територията със следваща Стратегия.

Ключови думи: Стратегия за водено от общностите местно развитие (СВОМР), Местните инициативни групи (МИГ), бенефициенти, заинтересованите страни, популяризиране дейностите.

Заинтересовани страни на територията на МИГ

Заинтересованите страни са лица или институции, които могат –пряко или косвено, положително или отрицателно, да бъдат засегнати от даден проект или програма. Има разлика между бенефициенти, които имат някаква полза от осъществяването на проекта и заинтересовани страни.

Има разлика между целева група – Групата/организацията, която ще има пряка полза от Стратегията за ВОМР и заинтересованите страни.

Крайните бенефициенти са всички, които ще имат крайна полза от проекта на ниво общество или сектор.

Терминът заинтересована страна (в англоезичните държави еквивалентът е stakeholder – стейкхолдер) се използва в правото и управлението. Тя описва личност, организация или роля, която има засегнати интереси, както в дело, така и в начинание. Заинтересованите страни оказват важно въздействие на територията на МИГ и нейната общност. Поради това, специално внимание трябва да им бъде обърнато от управителните органи на МИГ, като се цели спечелването на тяхното доверие и ангажирането им.

Първоначално е изготвен списък на всички организации, институции, групи и граждани, които биха били повлияни от насочването на сдружението повече в една или друга област. Този списък се актуализира и в процеса на прилагане на СВОМР.

По отношение на Стратегията за ВОМР са определени следните заинтересовани страни:

- лица и/или организации, чиито интереси са засегнати от стратегията за ВОМР и предвидените в нея мерки;

- лица и/или организации, които имат необходимия капацитет, ресурс и информация, за да се намесват в планирането и формулирането и изпълнението на СВОМР на МИГ;

- лица и/или организации, които имат пряк контрол или отношение по инструментите за прилагането ѝ;

Р. Едуард Фрийман през 1984 е дефинирал заинтересованата страна като „всяка група от лица, които могат да повлияят или влияят на постигането на целите на организацията“. Тъй като тези лица влияят на дейностите и на резултатите на всяко НПО, те представляват особен интерес, като специално внимание им се отделя при управлението Стратегията за ВОМР.

❖ Публичен сектор:

- Представители на местната власт (Кметовете на двете общини, Кметски наместници, общинска администрация и общински съветници).

- Държавни институции, структури на местно ниво (ОбД «Земеделие», Общ. Служби «Земеделие и гори» Тутракан и Сливо поле, ДБТ-Тутракан, ДБТ – Русе, ДСП, Обл. Информационен център, учебни заведения).

❖ Стопански сектор:

- Земеделски производители и преработватели на земеделска продукция. Идентифицираната група е в качеството на потенциални бенефициенти по СМР

- Микро, малки и средни предприятия от територията с дейност извън земеделието, в качеството им на потенциални бенефициенти по мерки от СВОМР.

❖ Нестопански сектор:

- Читалища. Като най-добре представени обекти в сферата на културата на местно ниво и в качеството им на потенциален бенефициент към СМР.

Европейската комисия препоръчва при работа със заинтересованите страни да се има предвид:

- по-широкото въздействие върху други политики;
- необходимостта от специфичен опит, компетентност или технически знания;
- необходимост от включване на неорганизиран интереси;

- опита на участниците от предишни консултации;
- необходимостта от правилен баланс между представителите на социалните и икономическите партньори, големите и малките организации или фирми, по-широки групи (например църковни и религиозни общности) и специфични целеви групи (например жени, възрастни хора, безработни или етнически малцинства).

МИГ е разработил база с данни от заинтересовани страни/групи, с които продължава активна комуникация, свързана с последващите намерения на страните към Стратегията за ВОМР. Заинтересованите страни са поели ангажимент да участват в прилагането на Стратегията за ВОМР и чрез своите представители да защитават интереса на своя сектор, както и да спомагат за успешно изпълнение на Стратегията.

Местна общност на територията на МИГ

Общност е термин от социологията. Под общност се разбира група индивиди, които имат емоционална връзка помежду си, преживяват се като част от по-голяма група, която надхвърля границите на семейството и обикновено са групирани по време, интерес, място или друг признак. Общността има споделени ценности и нейните членове са сплотени, а чувството за групова отговорност е силно. Всяка общност развива собствен интерес, който произлиза от ежедневието на членовете и съответно е преплетен с ежедневието на всеки един член. Това се подсилва от разделителната линия на ние и другите. А местна общност е определена като група взаимодействащи хора, живеещи на общо място. Думата често се използва за означаване на група, която е организирана около общи ценности и се приписва на социална сплотеност в рамките на споделено географско местоположение, обикновено в социални единици, по-големи от домакинството. Думата може да се отнася и за националната общност или глобалната общност. Чувството за общност се отнася до възприятието на хората за взаимосвързаност и взаимозависимост, споделена отговорност и често срещани цели. Разбирането на общността предполага познаване на нуждите и ресурсите на общността, уважение към членовете на общността и включване на ключови членове на общността в програми.

Местната общност на една територия е нейния социален капитал. Социалният капитал „прави огромна разлика в живота ни“, „общество, характеризиращо се с генерализирана реципрочност, е по-ефективно от недоверието в обществото“ и че икономическите социолози са показали минимизирано икономическо богатство, ако липсва социален капитал. Тези осезаеми вещества, които са най-важни в ежедневието на хората: а именно добра воля, общуване, съчувствие и социални контакти между индивиди и семейства, които съставляват социална единица ... Индивидът е безпомощен в социално отношение, ако е оставен на себе си ... Ако той влезе в контакт със съсед, а те с други съседи, ще има натрупване на социален капитал, който може незабавно да задоволи неговите социални потребности и който може да носи социална потенциалност, достатъчна за значително подобряване на условията на живот в цялата общност. Общността като цяло ще се възползва от сътрудничеството на всички нейни части, докато индивидът ще намери в своите асоциации предимствата на помощта, съчувствието и приятелството на своите съседи. Доказано е, че ангажираността на общността противодейства на най-негативните атрибути на бедността и е доказано, че голямото количество социален капитал намалява престъпността.

"Социалната свързаност има значение за живота ни по най-дълбокия начин"

Робърт Пътнам

“Местна общност“ са гражданите и юридическите лица, които имат постоянен или настоящ адрес или седалище на територията на МИГ и имат взаимен интерес за извършване на дейности за постигане на определени допустими цели.

В тази връзка МИГ е необходимо да обърне специално внимание върху необходимостта от съхраняване и развитие на териториална идентичност, на основата на културно-историческо и природно наследство с оглед сплотяване на местната общност, както и да се развива жизнена среда, която подпомага активния начин на живот и насърчава контактите между хората в общността.

Измерване на ефекта от работата на МИГ със заинтересовани страни и местна общност в периода 2018-2021 година

Популяризирането на територията на МИГ включва различни по вид инициативи, които:

- са свързани с изпълнението на стратегията за ВОМР и са насочени към овластяването на местните участници и към готовността им да се справят с предизвикателствата посредством изпълнението на проекти, подкрепяни от стратегията за ВОМР;
- не са пряко свързани със стратегията за ВОМР или с конкретен проект, а са насочени към територията и населението като такива;
- са насочени към повишаване на осведомеността относно местното природно и културно наследство;

Провеждане на събития за популяризиране, информиране и публичност:

Това е метод за директна комуникация с целевата група и включва реализиране на: семинари, обучения, форуми, конференции, срещи и др.

Основните задачи при провеждането на събития за информиране са:

Изграждане на положителни нагласи и включване в проектните дейности

Популяризиране дейностите на СВОМР ;

Популяризиране на механизма, графика и начина на работа; (чрез разпространение на графика и методите на работа по проекта сред местните медии; наличие на график на проекта и документи за текуща отчетност на постигнатите резултати в офиса на проекта и в неговата уеб страница);

Изграждане и затвърждаване на разпознаваемостта на екипа;

Популяризиране на начините за контакт с проекта, включително свързване със социалните медии и партньорски мрежи;

Презентации (мултимедийни презентации)

Мултимедийни презентации – разработват се в зависимост от събитието и посланията, които трябва да бъдат дискутирани. Тези, които третираат основни въпроси, свързани с МИГ и СМР трябва да са достъпни на Интернет страницата и в социалните мрежи .

Въпросници за обратна връзка

Те се разработват в зависимост от съдържанието на определеното събитие (обучение, информационна среща, семинар, консултации, конференция). Попълват се от участниците. Анализът на обратната информация от тях е важна основа за оценка на публичността по проекта и степента на информираност, като резултат от изпълнението на проектните дейности.

Медиите са важен канал за достигане до широката общественост (особено в малките населени места) и потенциалните бенефициенти.

Екипът на МИГ следва да ще подготвя текущо специално разработени материали и съобщения, предназначени за публикуване.

Използваните средства ще бъдат написани точно, ясно и конкретно, на достъпен език и ще включват:

- **Прессъобщения** (регулярни, стандартизирани съобщения за медиите).

Факт-лист - този вид комуникационно средство ще бъде предоставено на регионални и национални журналисти за запознаване с хода на изпълнение на Стратегията за местно развитие. Ще бъде също разпращано за информирани на партньорите или външни институции в края на всяка година.

- Клип, интервюта и предавания;
- Снимки от събитията – те ще бъдат форматираны според изискванията на медиите за електронно разпращане, публикуване и разпечатване на хартия. Снимките ще бъдат публикувани и във фото-галерията на уеб страницата и социалните мрежи.

❖ Задължителни елементи за въвличане на заинтересованите страни в процеса на прилагане на Стратегията за ВОМР през периода 2022-2023 година:

- Информирани - първият, основополагащ етап от процеса на планиране, който цели да информира хората за това, което предстои и да ги насърчи да участват. Формите и начините за информирани могат да бъдат най- разнообразни;

- Консултиране - важен етап от планирането, в който гражданите и заинтересованите страни са поканени да коментират намерението на управляващите да осъществят процес на планиране / програмиране и да споделят мнения относно предложения подход на работа.

- Вземане на съвместни решения - един от най-важните етапи в планирането, при който гражданите / заинтересованите страни работят съвместно с управляващите за формулиране на общи решения; на този етап се изисква включване на всички заинтересовани страни;

- Изпълнение на решенията (съвместни действия) - това е етапът на изпълнението на съвместно взетите решения, в който управляващите и гражданското общество предприемат съвместни действия за реализирането на конкретни дейности или инициативи: обществено значими проекти, кампании в полза на околната среда, децата или хората с увреждания, подготовка на терени за зелени площи или залесяване, почистване на междублокови пространства, организиране на конференции, културни или спортни събития и др.;

- Наблюдение и оценка на изпълнението - заключителен етап от участието, в който освен управляващите органи, външни наблюдатели и оценители, трябва да бъдат включени и представители на гражданите и заинтересованите страни, участвали в етапите на планиране и изпълнение .

Уменията, опитът и ресурсите на групите от заинтересовани страни в общите усилия допринасят за цялостния процес на изпълнение на Стратегията на МИГ. Изграждането на стабилни работни взаимоотношения и организационни структури в подкрепа на процеса на изпълнение на Стратегията за ВОМР води до плодотворни дългосрочни партньорства между обществения, частния и неправителствения сектор. Работните взаимоотношения могат да приемат различни форми – от относително неформални работни групи през свободни мрежи до създаване на агенции за регионално развитие или формализирано партньорство между обществения и частния сектор. Участието е понятие, което има различно значение за различните хора при различни обстоятелства. За някои то е въпрос на принцип, за други – практика, за трети продължава да бъде самоцел. Участието преди всичко е процес, чрез който заинтересованите страни оказват влияние и споделят контрола върху инициативите за развитие, както и свързаните с тях решения и средства. Ангажирането на заинтересованите страни може да включва само взаимодействия между идентифицирани групи от хора и дава на заинтересованите страни възможност да споделят опасенията и мненията си (под формата на срещи, проучвания, интервюта и/или фокус групи). Ефективното ангажиране на заинтересованите страни създава "социално

одобрение" за изпълнението на подхода ВОМР и зависи от взаимното доверие, уважение и прозрачност в комуникацията между компанията и заинтересованите по проекта ѝ страни.

Динамика на икономическото развитие на територията на МИГ

❖ Пазар на труда:

Средна брутна месечна заплата, 2016-2019 г.							
Територия Тутракан				Територия Сливо поле			
2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.	2016 г.	2017 г.	2018 г.	2019 г.
660 лева	727 лева	793 лева	861 лева	844 лева	918 лева	974 лева	1033 лева

Извод: Средна брутна месечна заплата за периода 2016-2019 г. на територията на МИГ устойчиво нараства с равномерни темпове. Характерно, че средната брутна месечна заплата за 4-ри годишния период е с 30% по-висока за работещите на територията на община Сливо поле в сравнение с тези, които се трудят в община Тутракан.

Коефициент на безработица за 2016 година

- На територията на община Тутракан: 11,7%;
- На територията на община Сливо поле: 16.1 %

Коефициент на безработица към края на май 2020 г.

- На територията на община Тутракан: 12,1%;
- На територията на община Сливо поле: 13.3 %

Извод: Равнището на безработица на територията на МИГ е по-високо от средното за България, но нивото му за последните четири години е трайно, с тенденция към лек спад. Трябва да се отбележи, че нивото на безработица на територията на МИГ е чувствително по-ниско от това на област Силистра, като цяло, където коефициентът на безработица за 2019 г. е 13,3% по данни на НСИ, но и много по-високо от нивото на безработица за област Русе, което за края на 2021 г. е 4,9%.

Разлика в коефициента на безработица между август 2019 и август 2020 г.

Безработни са лицата на възраст 15-74 години, които нямат работа, но активно търсят такава и имат възможност да започнат да работят в рамките на две седмици от края на наблюдавания период. Коефициентът на безработица се измерва в проценти (%) и показва какъв е дялът на безработните като част от работната сила.

- На територията на община Тутракан: 3,6 %;
- На територията на община Сливо поле: 4 %

Извод: Коефициента на безработица между август 2019 и август 2020 г. за територията на МИГ е около средния за страната и малко по-висок от коефициентите за Северен централен район.

Брутна месечна заплата на наетите в частния сектор за 2018-2019 г.:

- 2018 г., за община Тутракан: 704 лева;
- 2019 г., за община Тутракан: 768 лева;
- 2018 г., за община Сливо поле: 997 лева;
- 2019 г., за община Сливо поле: 1043 лева

Извод: Брутната месечна заплата на територията на МИГ се запазва устойчива като размер, с плавно увеличаване в рамките на до 10 %. Заплатите са по-високи като стойност за работещите в община Сливо поле.

Новопостъпили на работа в периода юни-август като дял от работната сила 2021 г.

- На територията на община Тутракан: 2,81 %;
- На територията на община Сливо поле: 1,74 %

Новопостъпили на работа в периода юни-август 2021 г.

- На територията на община Тутракан: 147 души
- На територията на община Сливо поле: 59 души

Извод: Новопостъпили на работа в периода юни-август като дял от работната сила 2021 г., както и новопостъпили на работа в периода юни-август 2021 г. на територията на община Тутракан са с 50% повече като показатели в сравнение с община Сливо поле. Територията на МИГ е осигурила общо 206 работни места.

Дял на наетите по трудово и служебно правоотношение от населението на 15 и повече години, 2018-2019 г.			
Територия Тутракан		Територия Сливо поле	
2018 година	2019 година	2018 година	2019 година
20,2%	20,2%	21,9 %	22,2%

Извод: Делът на наетите по трудово и служебно правоотношение от населението на 15 и повече години, 2018-2019 г. се запазва с устойчив тренд и тенденция за леко нарастване на територията на МИГ.

За периода 2014-2018 година делът на заетите на територията на община Сливо поле е бил 14,9%, което означава, че за тази община делът на наетите по трудово и служебно правоотношение от населението на 15 и повече години нараства с 35%.

Дял на наетите в публичния сектор, 2018-2019 г.			
Територия Тутракан		Територия Сливо поле	
2018 година	2019 година	2018 година	2019 година
36,2%	36,5%	22,1%	23,4%

Извод: Делът на наетите в публичния сектор, 2018-2019 г. се запазва с устойчив тренд и тенденция за леко нарастване на територията на МИГ.

Брой безработни за едно свободно работно място, януари 2021 г.

- На територията на община Тутракан: 22 души за 1 работно място
- На територията на община Сливо поле: 8 души за 1 работно място

Извод: На територията на община Тутракан се борят най-много безработни за едно обявено работно място. Това е един от най-негативните резултати в област Силистра.

Брой наети в преработващата промишленост

- На територията на община Тутракан през 2018г.: 443 души

- На територията на община Сливо поле през 2019г.: 358 души
- На територията на община Сливо поле през 2018г.: 344 души
- На територията на община Сливо поле през 2014г.: 324 души

Извод: Сравнително нисък е броят на наетите лица в преработващата промишленост на територията на МИГ. За част от територията на МИГ се наблюдава незначително нарастване на броя наети лица в преработващата промишленост и задържане на тяхната численост за период от 4 години.

В същото време делът на наетите в преработващата промишленост през 2018г. е в рамките на 40% от заетите на територията на МИГ.

❖ Местни финанси:

Индекс на местна данъчна тежест, 2021 г.

- На територията на община Тутракан.: 44,7 / 100
- На територията на община Сливо поле.: 23,5/100

Извод: Средният индекс на местната данъчна тежест на територията на МИГ е 33.5/100. Като по-висока е местната данъчна тежест на територията на община Тутракан.

Базата вече включва набор от данни за десет поредни години за четири от ключовите местни данъци: данък върху недвижимите имоти - нежилищни имоти на юридически лица; данък за прехвърляне на собственост; данък върху превозните средства – с мощност от 74 kW - 110 kW ; годишен патентен данък за търговия на дребно до 100 кв. м търговска площ. От една страна, увеличението са свързани с ясната тенденция за задържане на нивата на местните данъци в изборна година и последващото силно наваксване. През 2015 г. и 2019 г. - в годините на местни избори - данъците се променят съвсем слабо, но в последващите две години се увеличават в голяма част от общините. През 2020 г. отчитаме повишаване на данъците в най-много общини, следвана от 2021 година.

Капиталови разходи на общините на човек от населението, 2019 г.

- На територията на община Тутракан.: 90 лева/човек
- На територията на община Сливо поле.: 78 лева/човек

Извод: Средната стойност на Капиталови разходи на общините на човек от населението за територията на МИГ е 84 лева на човек, като стойността е по-висока за територията на община Тутракан. Индикаторът не включва инвестициите, финансирани със средства от Европейския съюз. Големите различия са и следствие от ефекта на еврофондовете. В много общини приоритетите за инвестиции са обвързани с реализирането на проекти, финансирани със средства от ЕС. Когато дадена община успее да използва привлечен ресурс от ЕС, често това означава, че отпада нуждата разходът да се покрие със собствени средства.

Общински разходи, 2016-2019 г.							
Територия Тутракан				Територия Сливо поле			
2016 година	2017 година	2018 година	2019 година	2016 година	2017 година	2018 година	2019 година
12,1 млн.лв	11.1 млн.лв	11.8 млн.лв	13.3 млн.лв	7.5 млн.лв.	6.3 млн.лв.	10.6 млн. лв	9.7 млн.лв

Извод: Средната стойност на общинските разходи на територията на МИГ за четири годишен период е в размер на 21.8 милиона лева. През годините общинските разходи поддържат постоянен темп на нарастване и задържане. Като най-осезаемо нарастват общинските разходи на територията на община Сливо поле. Индикаторите са показателни за особеностите на финансите и бюджетирането на конкретните общини, така и за неравенствата в разпределението на общинските средства.

Собствени приходи на общините на човек от населението, 2019 г.

- На територията на община Тутракан.: 221 лева/човек
- На територията на община Сливо поле.: 399 лева/човек

Извод: Средната стойност на собствените приходи на общините на човек от населението за територията на МИГ е 310 лева. Важно е да се отбележи, че почти два пъти е по-висока тази стойност за територията на община Сливо поле. Относително високи постъпления от местни данъци и такси отчитат сравнително малки общини Едновременно с това трябва да се подчертае, че приходите зависят и ефективността на местната приходна администрация.

Общински разходи на човек от населението, 2019 г.

- На територията на община Тутракан.: 996 лева/човек
- На територията на община Сливо поле.: 1018 лева/човек

Извод: Средната стойност на общинските разходи на човек от населението на територията на МИГ е в размер на 1 007 лева, като двете общини Тутракан и Сливо поле имат балансиран показател, което е хомогенен признак на територията.

Данъкоплатците реагират с най-голям интерес към капиталовите разходи на своята Община. Това са инвестираните средства от данъците обратно към населените места в подобряване на инфраструктурата- улици и тротоари, канализация, ремонт на сгради и т.н. Развитието на Общините до голяма степен обуславя растежа на региона, а за да се направи сравнение се използва показател „на жител“.

Целева субсидия за капиталови разходи на общините на човек от населението, 2021 г.

- На територията на община Тутракан.: 44 лева/човек
- На територията на община Сливо поле.: 58 лева/човек

Извод: Средната стойност на целевата субсидия за капиталови разходи на общините на човек от населението на територията на МИГ е в размер на 51 лева, като е по-висока на територията на община Сливо поле.

Целта на капиталовата субсидия е най-вече да финансира разходи за строителство, ремонти, придобиване на материални активи. Важно е да се подчертае, че в тази сума не влиза финансирането по европейски проекти, което през последните години съставлява немалка част от разходите на общините за този тип инвестиции.

При всички общини се наблюдава повишаване на размера на целевата капиталова субсидия в държавния бюджет за 2021 г. в сравнение с този за 2020 г.

❖ Обобщение на данните:

Произведената продукция на хотелите и ресторантите на територията на МИГ за 2018г. е в размер на 1 723 хиляди лева, като на територията на община Тутракан тя е 3 пъти по-висока от тази на територията на община Сливо поле. На територията на община Тутракан са по-високи реално изплатени суми по програми за икономическа подкрепа в Covid-19 през ИСУН 2020 на човек от населението през 2021г. Това се дължи на по-големия брой малки и средни предприятия, възползвали се от програми за икономическа подкрепа. На територията на община Тутракан са по-високи реално изплатени суми по програми за икономическа подкрепа в Covid-19 през ИСУН 2020 през 2020г. Това се дължи на по-големия брой малки и средни предприятия, възползвали се от програми за икономическа подкрепа. За двугодишния период за територията на община Сливо поле се забелязва нарастване на преките чуждестранни инвестиции, а оттам и повишаване на инвестиционната активност три пъти. Броят на нефинансовите предприятия за 2018-2019 г. на територията на ” МИГ Тутракан Сливо поле” бележи устойчив ръст на леко нарастване, като не само се запазва техния брой, но и се увеличава устойчиво.

За територията на община Сливо поле през последните две години инвестициите за придобиване на ДМА на нефинансовите предприятия са устойчиви, докато за община Тутракан се наблюдава спад с близо 40% на направените разходи за ДМА.

Видовете територия от общата територия на МИГ през 2019 г. е балансирана между общините Тутракан и Сливо поле, като в Тутракан три пъти повече са дяловете на горската територия в сравнение със Сливо поле. За сметка на това в Сливо поле има повече урбанизирана територия.

По произведена продукция в нефинансовите предприятия за 2018-2019 г. територията на община Сливо поле изпреварва 4 пъти територията на община Тутракан.

Характерно и за двете територии е устойчивия темп на нарастване на произведена продукция в нефинансовите предприятия дори в условия на финансова, икономическа и здравна криза в България. Произведена продукция в нефинансовите предприятия на територията на МИГ за периода 2018-2019г. нараства спрямо този за периода 2016-2017г. Общо разходите за придобиване на ДМА на нефинансовите предприятия на човек от населението, 2018-2019 г. в община Сливо поле са два пъти по-високи за периода от тези в община Тутракан. Забелязва се за 2019г. близо три пъти по-високи разходи за придобиване на ДМА на нефинансовите предприятия на човек от населението в община Сливо поле в сравнение с територията на община Тутракан. За една година, преките чуждестранни инвестиции с натрупване на човек от населението на територията на община Сливо поле е нараснала 30 пъти, което предполага развит инвестиционен климат. Прави впечатление, че произведена продукция в нефинансовите предприятия на човек от населението за 2018-2019 г. за община Сливо поле е 6 пъти по-голям от тази на територията на община Тутракан.

За периода, на територията на община Тутракан се наблюдава плавно увеличение с 5% на приходите от износ на нефинансовите предприятия. Броят на нефинансови предприятия на 1000 души от населението на територията на МИГ се запазва и бележи малък положителен тренд.

Добавената стойност по факторни разходи на нефинансовите предприятия на човек от населението на територията на община Сливо поле е почти три пъти по-висока от тази на Тутракан.

Изплатени средства по европейските фондове, 2007 - 06.2021 г. на територията на община Тутракан е със 6 пъти по-висок размер от тази в община Сливо поле.

Общо за територията на МИГ изплатените средства по европейските фондове, 2007 - 06.2021 г. са 3 513 лева / човек, което е над средното за страната.

Средна брутна месечна заплата за периода 2016-2019 г. на територията на МИГ устойчиво нараства с равномерни темпове. Характерно, че средната брутна месечна заплата за 4-ри годишния период е с 30% по-висока за работещите на територията на община Сливо поле в сравнение с тези, които се трудят в община Тутракан.

Равнището на безработица на територията на МИГ е по-високо от средното за България, но нивото му за последните четири години е трайно, с тенденция към лек спад. Трябва да се отбележи, че нивото на безработица на територията на МИГ е чувствително по-ниско от това на област Силистра, като цяло, където коефициентът на безработица за 2019 г. е 13,3% по данни на НСИ, но и много по-високо от нивото на безработица за област Русе, което за края на 2021 г. е 4,9%. Безработни са лицата на възраст 15-74 години, които нямат работа, но активно търсят такава и имат възможност да започнат да работят в рамките на две седмици от края на наблюдавания период. Коефициентът на безработица се измерва в проценти (%) и показва какъв е дялът на безработните като част от работната сила. Коефициента на безработица между август 2019 и август 2020 г. за територията на МИГ е около средния за страната и малко по-висок от коефициентите за Северен централен район. Брутната месечна заплата на територията на МИГ се запазва устойчива като размер, с плавно увеличаване в рамките на до 10%. Заплатите са по-високи като стойност за

работещите в община Сливо поле. Ново постъпили на работа в периода юни-август като дял от работната сила 2021 г., както и ново постъпили на работа в периода юни-август 2021 г. на територията на община Тутракан са с 50% повече като показатели в сравнение с община Сливо поле. Територията на МИГ е осигурила общо 206 работни места. Делът на наетите по трудово и служебно правоотношение от населението на 15 и повече години, 2018-2019 г. се запазва с устойчив тренд и тенденция за леко нарастване на територията на МИГ. За периода 2014-2018 година делът на заетите на територията на община Сливо поле е бил 14,9%, което означава, че за тази община делът на наетите по трудово и служебно правоотношение от населението на 15 и повече години нараства с 35%. Делът на наетите в публичния сектор, 2018-2019 г. се запазва с устойчив тренд и тенденция за леко нарастване на територията на МИГ. На територията на община Тутракан се борят най-много безработни за едно обявено работно място. Това е един от най-негативните резултати в област Силистра. Сравнително нисък е броят на наетите лица в преработващата промишленост на територията на МИГ. За част от територията на МИГ се наблюдава незначително нарастване на броя наети лица в преработващата промишленост и задържане на тяхната численост за период от 4 години. В същото време делът на наетите в преработващата промишленост през 2018 г. е в рамките на 40% от заетите на територията на МИГ. Територията на МИГ се определя като район с прогресиращо и трайно обезлюдяване за периода от 2016 г. до 2020 г. Тенденцията е крайно негативна, като за двете общини Коефициента на естествен прираст на населението се доближава до -19%. при среден коефициент за страната от - 6,7%.

Естественият прираст на населението в област Русе продължава да се влошава и коефициентът намалява до -13,5‰ (при -9,5‰ в страната) през 2020 г. Почти в цялата страна се наблюдава увеличаване на механичния прираст и за множество области коефициентът му е положителен за първи път от години. Област Русе не прави изключение, но коефициентът на механичен прираст е силно ограничен - 0,7‰. Тези процеси водят и до бързо влошаване на възрастовите зависимости в областта. Съотношението на населението на над 65 години към това на 0-14 години достига 186,6% (при 150,6% в страната), а към това на 15-64 години - 37,8% (при 34,1% в страната). Русе е сред областите с висока степен на урбанизация - 76,6% от населението живее в градовете (при 72,9% в страната), а гъстотата му е 1646 души/кв.км (при 1506 души/кв.км в страната) през 2020 г.

Естественият прираст на населението в област Силистра продължава да се влошава и коефициентът намалява значително до -14,0‰ (при -9,5‰ в страната) през 2020 г. Почти в цялата страна се наблюдава увеличаване на механичния прираст и за множество области коефициентът му е положителен за първи път от години. Област Силистра не прави изключение, но коефициентът на механичен прираст е сравнително нисък - 3,2‰. Тези процеси влияят и на коефициентите на възрастова зависимост в областта. Съотношението на населението на над 65 години към това на 0-14 години е 179,9% (при 150,6% в страната), а към това на 15-64 години - 40,0% (при 34,1% в страната). Силистра е сред областите с най-нисък дял на градското население. През 2020 г. населението в градовете е 43,8% при 72,9% в страната. Гъстотата на населението е двойно по-ниска от средната за страната - 782 души/кв.км (при 1506 души/кв.км в страната).

Територията на МИГ за периода 2016 -2020 г. запазва стабилен показателя Дял на населението под 15 годишна възраст. Територията на МИГ с населените места в общините Тутракан и Сливо поле за 5 годишен период от 2016-2020 г. бележи положителен Коефициент на механичен прираст на населението, като най-висок е коефициента в община Сливо поле.

Коефициентът на механичен прираст на населението се измерва в (‰). Той показва промяната на броя на населението (за всеки 1000 души) в следствие на разликата в броя на заселилите се и напусналите дадена територия лица. За територията на МИГ тенденцията е изключително положителна през последните 5 години. Коефициентът показва, че повече са

се заселили на територията, в сравнение с тези, които са я напуснали. Трайно отрицателен естествен прираст на населението за територията на МИГ за последните 5 години. Видно от посочените данни, тенденцията към намаляване на населението на територията на МИГ е трайна и продължителна. Трябва да се отбележи, че това е обща тенденция за всички общини от селски тип в България.

Коефициентът на естествен прираст на населението се измерва в (%). Той показва промяната на броя на населението (за всеки 1000 души) в следствие на разликата в броя на новородените и починалите на дадена територия лица.

Бавно, но трайно намаляване на населението на територията на МИГ. Видно от посочените данни, тенденцията към намаляване на населението на общината е трайна и продължава вече няколко десетилетия. Трябва да се отбележи, че това е обща тенденция за всички общини от селски тип в България. Делът на населението в градовете – общински центрове Тутракан и Сливо поле през разглеждания период от 5 години се задържа сравнително стабилен. Това е индикатор за това, че селата от територията на МИГ не се обезлюдяват и в тях продължават да живеят и работят местни общности. Има разлика в % градско население между двете общини. По-голяма част, почти половината от населението в община Тутракан е градско за разлика от община Сливо поле, където % се задържа около 30. Територията на МИГ не е обезпечена изцяло с медицинска помощ и здравни услуги за населението. Особено трудно е положението в община Сливо поле. На територията на община Сливо поле функционира единствено филиал на ЦСМП- Русе. В общината има двама общо практикуващи лекари, двама лекари по дентална медицина и шестима специалисти по здравни грижи. Наличието само на двама общо практикуващи лекари за община с близо 10 000 души население е крайно незадоволително. Средният индекс на местната данъчна тежест на територията на МИГ е 33.5/100. Като по-висока е местната данъчна тежест на територията на община Тутракан. Базата вече включва набор от данни за десет поредни години за четири от ключовите местни данъци: данък върху недвижимите имоти - нежилищни имоти на юридически лица; данък за прехвърляне на собственост; данък върху превозните средства – с мощност от 74 kW - 110 kW ; годишен патентен данък за търговия на дребно до 100 кв. м търговска площ. От една страна, увеличенията са свързани с ясната тенденция за задържане на нивата на местните данъци в изборна година и последващото силно наваксване. През 2015 г. и 2019 г. - в годините на местни избори - данъците се променят съвсем слабо, но в последващите две години се увеличават в голяма част от общините. През 2020 г. отчитаме повишаване на данъците в най-много общини, следвана от 2021 година. Средната стойност на Капиталови разходи на общините на човек от населението за територията на МИГ е 84 лева на човек, като стойността е по-висока за територията на община Тутракан. Индикаторът не включва инвестициите, финансирани със средства от Европейския съюз. Големите различия са и следствие от ефекта на еврофондовете. В много общини приоритетите за инвестиции са обвързани с реализирането на проекти, финансирани със средства от ЕС. Когато дадена община успее да използва привлечен ресурс от ЕС, често това означава, че отпада нуждата разходът да се покрие със собствени средства. Средната стойност на общинските разходи на територията на МИГ за четири годишен период е в размер на 21.8 милиона лева. През годините общинските разходи поддържат постоянен темп на нарастване и задържане. Като най-осезаемо нарастват общинските разходи на територията на община Сливо поле. Индикаторите са показателни за особеностите на финансите и бюджетирането на конкретните общини, така и за неравенствата в разпределението на общинските средства. Средната стойност на собствените приходи на общините на човек от населението за територията на МИГ е 310 лева. Важно е да се отбележи, че почти два пъти е по-висока тази стойност за територията на община Сливо поле. Относително високи постъпления от местни данъци и такси отчитат сравнително малки общини Едновременно с това трябва да се подчертае, че приходите

зависят и ефективността на местната приходна администрация. Средната стойност на общинските разходи на човек от населението на територията на МИГ е в размер на 1 007 лева, като двете общини Тутракан и Сливо поле имат балансиран показател, което е хомогенен признак на територията. Данъкоплатците реагират с най-голям интерес към капиталовите разходи на своята Община. Това са инвестираните средства от данъците обратно към населените места в подобряване на инфраструктурата- улици и тротоари, канализация, ремонт на сгради и т.н. Развитието на Общините до голяма степен обуславя растежа на региона, а за да се направи сравнение се използва показател „на жител“. Средната стойност на целевата субсидия за капиталови разходи на общините на човек от населението на територията на МИГ е в размер на 51 лева, като е по-висока на територията на община Сливо поле.

От предоставените данни за икономиката на територията на МИГ през последните 4 години е видно, че има положително развитие и положителна динамика на повечето от изследваните показатели. Необходимо е да се положат допълнителни усилия за подпомагане на икономиката посредством осигуряване на подходящи условия за привличане на инвестиции, за развитие на предприятията и за модернизиране на производствата ще са необходими както подходящи терени, така и инфраструктурна и ресурсна осигуреност. В това отношение сериозни резерви се крият в съществуващите градски и индустриални зони на Тутракан и Сливо поле, както и в неефективно оползотворени територии в урбанизираните части територията на МИГ, а преориентирането към тях чрез целенасочена политика ще спомогне за опазване на ценни и плодородни земи. Територията на МИГ следва да се фокусира върху необходимостта от разкриване на нови възможности за икономическо развитие, които да съответстват на глобалните политики. Следва да се стимулира преминаването към кръгова икономика и повишаването на енергийната ефективност от страна на предприятията, както и да се диверсифицира икономиката, за да се осигури от една страна стабилност, а от друга повишаване на конкуренцията между предприятията. Насърчаване на инвестициите и развитие на туризма ще се осигурят предпоставки за диверсификация и съответно стабилност на местната икономика. Икономическото развитие е пряко свързано с качествената техническа инфраструктура, поради което към приоритетното направление ще се осъществяват проекти и дейности, насочени към нейното подобряване и модернизация. А дигиталната свързаност и цифровизацията са задължителни предпоставки. Територията на МИГ има икономически потенциал да се превърне в добре развит селскостопански, туристически и промишлен район, осигуряващ постоянна заетост на своите жители и привлекателна среда за живот на активното население. Наличието на добре работеща икономика и селско стопанство и увеличаването на производствения обем на предприятията са задължително условия за създаване на трайна заетост в района, където безработицата е основен проблем за населението. Общинските администрации на Община Тутракан и Община Сливо поле могат да насърчат предприемаческата и инвестиционната активност, като съдейства по всякакъв начин на земеделските стопани, производителите и търговците в региона чрез съвкупност от конкретни действия и мерки, например облекчаване на административната тежест за земеделци, производствени предприятия и търговци; преглед и ревизия на нормативните документи на местно ниво и тяхното опростяване; създаване на алгоритъм за служебно събиране на информация и други. Общинските администрации на Община Тутракан и Община Сливо поле могат да съдействат за създаване на условия за предприемачество и инвестиции и чрез гъвкавост в устройственото планиране (готовност за съдействие на предприятия, търсещи подходящи площи за създаване на производствени и складови бази), готовност за публично-частно партньорство. Територията на общината е екологично чист район и предлага възможности за развитие на екологичен туризъм, а също така и на селски туризъм. Основни ресурси, които общината може да използва за осъществяване на различни форми на туризъм са

природните ресурси и забележителности, архитектурно-историческите паметници на културата, археологическите паметници и традиции във фолклора и занаятите.

Заклучение

Комплексната гледна точка върху процесите и връзката между дейностите на МИГ и останалите сектори от икономиката и социалния живот дава нова визия за развитието на селските райони. ВОМР в интегриран подход, който включва различни цели и начини на действие, а не е политика за подпомагане на един или друг сектор – икономически, социален или екологичен, каквито политики са мерките по всички оперативни програми.

Стратегията за Водено от общностите местно развитие на МИГ е насочена към устойчивото развитие на територията на действие на местната инициативна група, посредством подкрепа и разнообразяване на икономическите дейности, подобряване на човешкия капитал, опазване на природната среда, развитие на висококачествени услуги, отговарящи на нуждите и очакванията на местните хора. Чрез нея се търси едновременно и развитие, и растеж - развитието означава качествени промени, а растежът – количествено нарастване.

Прилагайки чрез МИГ своята Стратегия за ВОМР, местните общности от района на действие на МИГ са изправени пред предизвикателството да балансират икономическото развитие с екологичните и социалните потребности и да обмислят и успешно реализират дългосрочния потенциал на територията.

Интервенциите на Стратегията за Водено от общностите местно развитие в подкрепа на бизнеса, услугите, подновяване на инфраструктурата и опазването на околната среда се приемат от местната общност като средство за оживяване на територията. Сумата от тези интервенции създава по-добра жизнена среда, противопоставяща се на по-големите социални и икономически възможности другаде извън територията на МИГ. Това противодейства на отрицателните миграционни потоци, особено на младите хора от територията. Това налага МИГ да продължи да подкрепя дейности, насочени към конкретни места, услуги и сфери на бизнес, които отговарят на нуждите на различни групи. Проектите на бизнеса, подкрепяни чрез Стратегията за Водено от общностите местно развитие способстват за модернизация на производството в земеделския и неземеделския сектор, повишаването на качеството на местните продукти, което помага на предприемачите да се утвърдят на съществуващите и завоюват нови пазари. Повишаване на конкурентоспособността на икономиката чрез осигуряване на благоприятна бизнес среда, насърчаване на инвестициите, прилагане на иновативни решения и повишаване на ресурсната ефективност. Местните заинтересовани лица и общности се учат едни от други и намират съюзници за укрепване на позициите им в икономиката. Местните участници имат по-добро познаване за местните предизвикателства, на които трябва да се обърне внимание и за наличните ресурси и възможности. Заинтересованите страни са в състояние да мобилизират местни ресурси за процеса на развитие по начин, който не може да се осъществи с подходи отгоре-надолу. Съвместната работа и доверие между „МИГ Тутракан – Сливо поле“ и заинтересованите страни дава на местните участници по-голямо чувство за отговорност и ангажираност към проектите, което им позволява да се възползват най-добре от местните активи

❖ **Защо да пазарува местната общност продукти от своята територия:**

Проучванията показват, че купуването от независим местен бизнес значително увеличава броя пъти, в които парите на местната общност се използват за покупки от местни фирми, доставчици на услуги и ферми, като продължават да укрепват икономическата база на общността.

❖ Осигуряване на работни места:

Малкият и среден местен бизнес е най-големият работодател на територията на МИГ.

❖ Насърчаване на местния просперитет:

Нарастващата съвкупност от икономически изследвания показва, че във все по-хомогенизирания свят, предприемачите и квалифицираните работници са по-склонни да инвестират и да се установят в общности, които запазват своя единствен по рода си бизнес и отличителен характер.

❖ Намаляване на въздействието върху околната среда:

Местните фирми могат да правят повече местни покупки, изискващи по-малко транспорт и обикновено да създават магазини в градските или градските центрове, вместо да се развиват по периферията. Това означава да допринесете по-малко за емисиите на парникови газове, разрастването, задръстванията, загубата на местообитания и замърсяването.

❖ Поддържайте своята общност уникална:

Където пазаруваме, където ядем и се забавляваме - всичко това прави нашата общност дом.

❖ Инвестирайте в общността:

Местният бизнес е собственост на хора, които живеят в общността, има по-малка вероятност да напуснат и са по-инвестирани в бъдещето на общността.

Литература

1. Програма за развитие на селските райони за периода 2014 – 2020 г.
2. Насоки на местните участници, относно ВОМР, ЕСИФ
3. Програма Европа 2020
4. Ръководство на воденото от Общностите местно развитие в рамките на европейските структурни и инвестиционни фондове, версия: май 2014 г.
5. Стратегия за ВОМР на МИГ.
6. Изследване на потенциала на територията за разработване на местна марка продукти и услуги – МИГ „Тутракан – Сливо поле“, доц. д-р Валентина Маринова, Мария Маринова.
7. Потенциал и възможности на развитие на селски туризъм "МИГ Тутракан - Сливо поле", доц. д-р Валентина Маринова, Мария Маринова.
8. Възможности за производство и преработка на биологични продукти в България, доц. д-р В. Маринова.